

УДК 316.77:811.161.2

Гнатюк Л.,
кандидат філологічних наук,
Вища школа інформатики та управління
(Перемишль, Польща)

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ВИЯВИ ЕТНОСПЕЦИФІКИ В МІЖКУЛЬТУРНОМУ МІЖСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ

Національно-культурну комунікативну специфіку визначають характерні для певного соціуму правила, традиції, конвенції спілкування, які зумовлені ментальністю, стереотипністю, картиною світу, системою цінностей тощо певної лінгвокультурної спільноти.

Зважаючи на сучасні процеси глобалізації та динамічної міжкультурної взаємодії, відомі вітчизняні вчені С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, М. П. Кочерган, А. Е. Левицький, В. М. Манакін, В. А. Маслова, В. Ю. Паращук, О. А. Семенюк, В. М. Телія, О. В. Яшенкова та інші, у своїх наукових розвідках орієнтуються на зіставні тенденції, зокрема в аспекті зіставної семантики та лінгвокультурології. Однак, лінгвісти не приділяють належної уваги узагальненню вербальних і невербальних виявів інтерперсональної комунікації в різносистемних мовах, зокрема в українській, англійській, польській, встановленню спільного та відмінного в такій комунікації. Ці проблеми досі не були предметом особливої уваги науковців, тому **актуальним** стає вивчення етноспецифіки застосування комунікативних правил спілкування. Теоретичне розроблення проблем міжкультурного спілкування в умовах інтерперсонального формального дискурсу має вже певні надбання, на відміну від приватного дискурсу. Після Другої світової війни на потреби інтернаціональної співпраці у США була створена спеціальна служба *Foreign Service Institute*, яку очолив Е. Холл, залучаючи до співробітництва фахівців з різних галузей – психологів, етнологів, антропологів, соціологів та ін. для підготовки спеціалістів – дипломатів, міжнародних військових, активістів Корпусу миру, готових виконувати різноманітні завдання в умовах міжкультурного і міжетнічного спілкування. Однак, побутове міжперсональне міжкультурне спілкування надалі залишалося нерозробленим. Особливої актуальності дослідження приватного дискурсу в умовах міжкультурного спілкування набуло в кінці ХХ століття в час бурхлової інтеграції інтерлокуторів з різних комунікативних просторів. Ця проблема й надалі залишається вкрай **актуальною**.

Зіставлення міжперсонального спілкування у різних комунікативних просторах є необхідністю в сучасних умовах глобалізації для вироблення практичних рекомендацій, які мінімалізують дискомфорт інтерперсональних інтеракцій в умовах міжкультурного спілкування. Особливо актуальним є зіставлення вербальних і невербальних виявів в різних мовах для встановлення значущості спільного в їхніх виявах та настановах та лакун вербалізації/ невербалізації комунікативних настанов.

Усе це мотивує **актуальність** пропонованого дослідження, а його **практичне застосування**, визначуване як можливістю застосування його

результатів у низці вишівських курсів із проблем комунікативної лінгвістики, так і перспективою застосування його результатів у перекладацькій практиці та в університетських курсах із проблем міжкультурної комунікації, що не тільки уможливить реалізацію нових спецкурсів, а й, передовсім, сприятиме взаєморозумінню культур різних народів і держав у межах сучасної цивілізації, активізуватиме міжперсональний міжкультурний діалог на різних його щаблях.

Теоретичне значення здійсненого аналізу полягає в опрацюванні теорії інтерперсональної комунікації, вияві основних / неосновних моделей інтеракції з опертям на теорію одно- і різноструктурних мов, збагаченні теорії сучасної прагмалінгвістики новими технологіями інтерпретації комунікативних явищ.

Новими виступають цілісна концепція міжособистісної комунікації з виявом закономірностей її репрезентації в одно- і різноструктурних мовах; характеристика різних виявів комунікативних правил у різних лінгвокультурних мовленнєвих середовищах як маркерів меж норми, що визначають ефективність міжперсональної інтеракції в умовах міжкультурного спілкування.

Мета дослідження – розглянути національно-культурну специфіку вербальних і невербальних виявів міжперсональної інтеракції через зіставлення моделей комунікативної поведінки в різних лінгвокультурах. **Предметом** безпосереднього аналізу є типологічні інтеракції міжособистісної взаємодії в українській, польській та англійській мовах, зокрема в побутових дискурсах.

Функційно-комунікативний різновид літературної мови – **побутові дискурси** міжособистісного спілкування – є формою інтерперсональної інтеракції співкомунікантів як феноменальної цілеспрямованої комунікативної поведінки, яка зумовлена, крім лінгвістичних чинників, соціальними ролями учасників, їхніми психологічними особливостями, емоційними станами тощо. Побудова інтерперсонального міжкультурного діалогу зумовлена не стільки правилами комунікативної поведінки суб'єктів спілкування, скільки канонами мовної та концептуальної картини світу окремо взятого мовленнєвого простору, і індивідуальними особливостями світосприйняття комунікантів. Тому в умовах міжкультурної взаємодії до комунікативного кодексу слід віднести також *етос*, оскільки концепт чи лінгвокультурний корелят як ментальне утворення відзначається етнокультурною специфікою. *Етос*, на думку сучасного дослідника В. М. Манакіна, “прийнята в межах суспільної групи чи певної культури ієрархія цінностей, принципів і постулатів спілкування” [7, 273]. В основі етосу – концептуальна картина світу, яка формується під впливом певного національного світобачення. Це спільне для конкретного лінгвокультурного простору німецький мовознавець В. фон Гумбольдт окреслив як дух народу, наголошуючи, що різні мови – це різні бачення картини світу [5, 40]. За концепцією В. фон Гумбольдта та його послідовників відмінність мов полягає не лише у відмінності мовного складу: звуків, знаків і т.д., а передовсім – у відмінностях світосприйняття, що відображається у концептуальних і мовних картинах світу. Вчення В. фон Гумбольдта набуває особливої актуальності у зіставленні різних мовленнєвих просторів.

Концепт чи лінгвокультурний корелят окреслюється історично і соціологічно, у зв'язку з цим може й по-різному інтерпретуватися, залежно від суспільно-політичного контексту. Зіставлення досліджуваних мовленнєвих середовищ уможлиблює виявлення певних характерних рис конкретного етосу.

Гонір (польськ. *honor*) виступає як лінгвокультурний концепт цілого народу в польськомовному просторі. Гасло гонір (польськ. *honor*), хоча й відзначається певною неоднорідністю інтерпретації в різних історичних епохах і водночас у різних соціальних групах все ж має багато спільного. Семантичне наповнення слова *honor* є передовсім відносною соціальною вартістю, займаючи певне місце в семантичній системі конкретної соціальної групи. Семантичне поле слова *honor* в Кодексі Гонору Бозевіча співвідноситься з рівнозначними словами *sumienie*, *obowiązek*, а в безпосередній реляції з поняттям гонір є *miłość własna* і *poczucie własnej wartości* [10, 58]. Якщо провести паралель з цими вартостями, то з протилежного боку знайдеться скромність, покірність, а поряд з гонором, почуттям власної гідності, любов'ю до себе, з'явиться теж амбітність, *duma*, що відрізняє польський етос від українського, в якому покірність поряд з душевністю, щирістю, співчуттям, здатність посвячуватись заради інших, відкритість на культурні надбання інших (вивчають, переймають досягнення інших культур, для цього оволодівають мовами), є рисами, які більшою мірою притаманні українськомовному інтерлокуторові. Концепт *honor* знаходиться в синонімічній реляції з концептом *miłość własna*, що підтверджує відповідь-реакція польськомовних комунікантів на питання: “*Co jest honor?*” – “*Poczucie własnej wartości, godność osobista, дума*”; “*Jak można zranić twój honor?*” – “*Przez zranienie mojego własnego poczucia mojej własnej wartości. Przez zranienie mojego szacunku dla siebie samego. Przez uświadomienie mi względności (nieprawdziwości) mojego własnego poczucia mojej własnej wartości. Przez lekceważenie mnie. Przez kpinę*” [10, 67–68]. Визначальним у концепті *miłość własna* є те, що образа з боку комуніканта, що знаходиться нижче рівня людини гонору, польським комунікантом ігнорується взагалі.

Невиправний американський оптимізм виявляється в таких невербальних засобах як *keep smiling* (посміхайся завжди), збереженні видимості успіху за будь-яких обставин: *do not worry, be happy* (не переймайся, будь щасливий). Такий підхід до життя спричинений американським етосом, в центрі уваги якого – *American dream* (американська мрія – шлях кар'єри з низів суспільства до його вершини через наполегливу працю).

Британський етос боронить свої одвічні, з діда-прадіда традиції. Тому британські інтерлокутори неохоче погоджуються осучаснювати давно прийняте і перевірене часом. Прикладом цього є несприйняття і виклик незадоволення стриманих британців з приводу інтернетового жарту з британською святинею – Біг Беном у цифровій версії (*digital clock*, цифровий годинник). Споконвічний пуританський стиль виховання спричинив стриманість у британців, схильність до всього природного на противагу штучному і показному. А монархічний спосіб життя призвів до вишуканої нормативної поведінки, манер, джентельменства,

звличливості гідної королів. У монархічному британському просторі фатика зумовлена встановленими одвічною традицією церемоніальними моделями в манерах, що підтверджують дистанції між інтерлокуторами. Такі моделі без відповідної підготовки може бути неадекватно заакцептовані іншомовним комунікантом.

Проведене дослідження засвідчує, зокрема, схильність британців до стриманості на відміну від яскраво вираженої відкритості й комунікативної толерантності щодо оточення в американському просторі; комунікативний суверенітет британського, польського, американського лінгвокультурних просторів, на відміну від українськомовного середовища, де комунікативні табу на особистісні теми певним чином лакунарні для пересічного співрозмовника. Українській лінгвокультурі властивий обмежений комунікативний суверенітет, що допускає можливість вторгнення у комунікативний простір іншої людини для щирих розмов на особистісні теми, відкритого висловлення зауваг, повідомлення особистісної інформації тощо, що й засвідчують приклади фактичного матеріалу:

(1) **Станіслав:** *Повірте, отче Антонію, це дуже важливо. І я дозволю вам за якийсь час розповісти всім, кому považаєте за потрібне, те, що я тут скажу.*

Отець Антонію: *Ти дозволяєш? Як смієш ти дозволяти чи не дозволяти щось таке, до чого не маєш права? Чи знаєш ти, що коли діється одна з великих Божих таїн, то ми, раби і слуги Господні, не повинні до неї втручатися зі своєю затьятою самоволею (Юрій Андрухович “Перверзія”).*

(2) Джаман Абдураїмов з сином заходять у кімнату. Оленка запрошує гостей:
– *Сідайте в моїй хаті. Будь ласка!*

Через хвилину Оленка звертається до Єргаша та його батька:

– *Я щаслива з вами познайомитись... Але я маю йти... Ви тим часом до когось іншого посвтайтесь* (Олексій Коломієць “Планета сподівань”).

(3) *Саме зірвалося з Килининого язика:*

– *А чого це ви не женитесь, Валентине Дмитровичу?...*

Вчитель наче зі сну пробудився, поглянув на неї переполюханими очима, в яких билось непорозуміння.

– *Що? – спитав.*

– *Чого не женитесь, питаю... Чи вам дівчата в нашому селі не подобаються?*

– *Чому ж, подобаються,* – делікатно відповів учитель, низько опускаючи голову над столом і червоніючи, заливаючись ніжною, полум’яною барвою, – *Дівчата у вас гарні.*

– *Женилися б і не ходили по їдальнях та буфетах,* – співчутливо радила Килина. – А то на таких харчах зіпсуєте собі здоров’я, потім усе життя мучитимесь (Євген Гуцало “Дівчата на виданні”).

Наведені приклади засвідчують схильність українського соціуму до експліцитних форм міжперсональної взаємодії, тоді як носії інших досліджуваних лінгвокультур налаштовані на імпліцитні засоби інтерперсональної взаємодії.

(4) *Kolski zawahał się przez chwile.*

– **Ponieważ pan profesor taki nacisk położył na to, bym szczerze wypowiedział swoje zdanie...**

– *Tylko oto mi chodzi – podkreślił Wilczur.*

– **Tedy będę szczerzy. Wie pan, ile żywię dla pana czci, pietyzmu, wdzięczności.** Jednak obiektywnie rzecz biorąc, nie można tym panom odmówić racji, gdy twierdzą, że stanowczo pan profesor jest przemęczony i że konsekwencje tego przemęczenia w bardzo niekorzystny sposób odbijają się na lecznicy. Pan profesor ostatnio rzadko i sporadycznie wgląda w to, co się tu dzieje. A tu źle się dzieje. Wśród personelu panuje podniecenie, nie ustają intrygi, plotki, wygryzania się wzajemnie. Słowem, rozprężenie. Do kierowanie tak dużo instytucją, sam pan to przyzna, trzeba mocnej i pewnej reki, silnych nerwów, no i niemal ustawicznej obecności na stanowisku. **Ja wiem, że tym, co mówię, sprawiam panu profesorowi przykrość, ale skoro zostałem zapytany, wole sprawę postawić otwarcie.**

Skończył i zapanowało długie milczenie. Wreszcie profesor Wilczur wstał. Chciał się uśmiechnąć, podając Kolskiemu rękę. Nie mógł jednak wymusić na sobie tego uśmiechu.

– *Dziękuję panu, kolego – powiedział.*

Kolski bez słowa wyszedł z gabinetu. Gdy się za nim drzwi zamknęły, Wilczur bezwładnie opadł na fotel.

Oto zniecka, ze strony najmniej spodziewanej ugodził go cios tym boleśniejszy, że zadany reka, od której spodziewał się największej pomocy (Tadeusz Dołęga-Mostowicz “Profesor Wilczur”).

Кольський завагався хвилину.

– **У зв’язку з тим, що пан професор так наполягає аби я щиро висловив свою думку...**

– *Власне про це мені йдеться – підкреслив Вільчур.*

– **У такому разі буду щирий. Пан знає яку глибоку пошану і вдячність відчуваю до пана.** Однак, якщо бути об’єктивним, не можна тим панам відмовити рації в тому, що пан професор є перевтомлений і, що консеквенції панської перевтоми некорисним чином відбиваються на діяльності клініки. Пан професор останнім часом рідко і несистематично цікавиться тим, що тут діється. А діються тут недобрі речі. Серед персоналу панує піднесення, тривають інтриги, плітки, вигризання один одного. Одним словом, бракує дисципліни. До керівництва такою великою інституцією, пан це розуміє, потрібна міцна і впевнена рука, сильні нерви, ну і постійне перебування в клініці. **Розумію, що тим, що говорю спричинюю пану професорові прикрість, але, якщо пан запитав мене, волю представити справи відкрито.**

Закінчив і запанувало довге мовчання. Нарешті професор Вільчур встав. Хотів посміхнутись, подаючи Кольському руку. Однак, йому не вдалося вимусити посмішку.

– *Дякую, колего – сказав.*

Кольський, не кажучи й слова, вийшов з кабінету. Коли за ним закрились двері, Вільчур безсильно опустився в кріслі.

Зовсім несподівано, з найменш очікуваного боку, отримав удар, тим болісніший, бо завданий особою, від якої сподівався найбільшої допомоги (Tadeusz Dołęga-Mostowicz. Profesor Wilczur).

Наведений приклад ілюструє як висловлення відкритих зауваг в польськомовному середовищі супроводжується втіленням постулатів такту в КЖ **граничної міжособистісної сфери**, що засвідчують як репліки адресанта, так і невербальна реакція комунікантів: *Kolski zawahał się przez chwile; Ponieważ pan profesor taki nacisk położył na to, bym szczerze wypowiedział swoje zdanie...; Tedy będę szczery. Wie pan, ile żywię dla pana czci, pietyzmu, wdzięczności; Ja wiem, że tym, co mówię, sprawiam panu profesorowi przykrość, ale skoro zostałem zapytany, wole sprawę postawić otwarcie.*

Виразно підкреслюється також різниця в експліцитному і в імпліцитному ефектах наведеного комунікативного акту. Згідно з максимою такту адресат реагує у вербальній формі: *Dziękuję panu, kolego*, з іншого боку, невербальні реакції адресата засвідчують його справжній психологічний стан: *(Wilczur bezwładnie opadł na fotel) Oto zniecka, ze strony najmniej spodziewanej ugodził go cios tym boleśniejszy, że zadany reka, od której spodziewał się największej pomocy.*

У британському і американському комунікативному просторі подібно як в польськомовному середовищі не є прийнятним входження надто далеко в теми приватного дискурсу, навіть тоді, коли це розмова двох близьких осіб, що засвідчує відповідний фактичний матеріал.

(5) Роланд – науковець-філолог, із захопленням розповідає своїй дружині Вел про одне з відкриттів. Однак Вел не цікавиться дослідженням чоловіка, даючи до зрозуміння, що наукові пошуки Роланда її дратують. Суперечка подружжя, однак, відбувається у досить нейтральній тональності, без заглиблення у предмет розмови. Прийнятні в цьому лінгвокультурному просторі етикетні норми не дозволяють входити надто далеко у приватний дискурс.

Roland: *I'm sorry, Val, I'm sorry to bore you. It doesn't look exciting.*

Val: *That depends. We all have our little pleasures of different kinds, I suppose.*

Roland: *I can write it. An article. A solid discovery.*

Val: *There is not any job. Look! You have this thing about this dead man. Who had a thing about it? That's OK but not everyone is very bothered about all that... Randolph Henry Ash wrote long ago. **Forgive me** if I don't care what he wrote (A. S. Byatt. Possession).*

Роланд: *Прошу вибачення, Вел, перепрошую, що надоїдаю тобі. Це не виглядає на тему розмови, яка б тебе цікавила.*

Вел: *Як подивитись. У всіх нас є свої власні малі втіхи, так мені здається.*

Роланд: *Я можу написати це. Статтю. Солідне дослідження.*

Вел: *Але ж це не робота. Послухай! У тебе є дослідження про цього померлого чоловіка. Чи хоч хто-небудь писав про це? Добре, все в порядку, але ж не кожного цікавлять такі речі. Рендольф Генрі Еш творив багато років*

тому. **Прошу вибачення**, що я не цікавлюся тим, що він написав (A. S. Wyatt "Possession").

Ця розмова є також підтвердженням того, що в британському та американському лінгвокультурних просторах максима такту не дозволяє висловити категоричну відмову чи заувагу, як це прийнято у слов'янських мовах.

(6) – **Czy pan ma jakiś osobisty cel w tym, żeby mnie niepokoić?**

– *Nie, pani* – **odrzekł Połaniecki**. – *W stosunku do pani mam tylko jeden cel, oto oświadczyć, że* **względem pani niegodnie zawinił – i że panią z całej duszy przepraszam** (Henryk Sienkiewicz "Rodzina Połanieckich").

– Чи пан має якусь приватну вигоду в тому аби мене турбувати?

– **Ні, пані, –** **відповів Поланецький**. – **Щодо пані в мене тільки одна мета, а саме оśвідчити, що негідно завинив перед панею – і за це паню всім серцем і душею переpraszam** (Henryk Sienkiewicz "Rodzina Połanieckich").

(7) – **Czy mogę spytać – rzekła drżącym głosem** – ile panu winien jest ten pan, który dopiero co wyszedł?...

– Rachunki tego pana ze mną, szanowna pani, gdyby je miał, należą tylko do niego i do mnie – **odpowiedział Wokulski, kłaniając się**.

– **Panie – ciągnęła dalej rozdrażniona dama** – **jestem Krzeszowska, a ten pan jest moim mężem. Długi jego obchodzą mnie, ponieważ on zagarnął mój majątek, o który w tej chwili toczy się między nami proces...**

– **Daruje pani – przerwał Wokulski** – **ale stosunki między małżonkami do mnie nie należą.**

W kilka minut po jej odejściu wbiegł do sklepu baron.

– Najmocniej przepraszam – **rzekł, usiłując utrzymać binokle na nosie** – **ale jako stały gość pański ośmielę się w zaufaniu zapytać: co mówiła dama, która wyszła przed chwilą?...** **Bardzo przepraszam za moją śmiałość, ale w zaufaniu...**

– **Nic nie mówiła, co by kwalifikowało się do powtórzenia** – **odparł Wokulski.**

Baron ukłonił się (Bolesław Prus "Lalka").

Дама повільно піднялася з крісла і наблизилися до письмового стола, за котрим сидів Вокульський.

– **Чи можу довідатись, – запитала тремтячим голосом** – скільки пану винен той ото пан, котрий власне вийшов?...

– **Рахунки того pana зі мною, шановна пані, коли б навіть їх мав, – це справа тільки моя і його, – відповів Вокульський, кланяючись.**

– **Пане, – продовжувала далі роздратована dama, – я – Крешовська, а той пан є моїм чоловіком. Його борги цікавлять мене тому, що він загарбав мій маєток, щодо якого тепер точиться судова справа...**

– **Даруйте, пані, – перервав її Вокульський, – але сімейні відносини мене не цікавлять.**

Кілька хвилин після того як пані вийшла в магазин вбіг барон.

– Дуже й дуже перепрошую, – **сказав, намагаючись втримати окуляри на носі, – але як сталий пана клієнт** осмілюся запитати в таємниці, що говорила дама, котра хвилину тому вийшла з магазину?... Дуже перепрошую **за мою сміливість, але в таємниці...**

– Нічого не говорила такого, що б я повинен повторити панові, – **відрізав Вокульський.**

Барон вклонився (Bolesław Prus “Lalka”).

Оскільки комунікативний контакт охоплює вербальний і невербальний вияви, у зіставному аспекті варто звернути особливу увагу на комунікативно значуще мовчання як невербальний засіб інтерперсонального спілкування. Комунікативно значуще мовчання відіграє важливу роль, будучи носієм значної кількості найрізноманітніших комунікативних смислів семантико-прагматичного і власне-прагматичного характеру у формі перформативного МА в одній ситуації, непрямой ілокуції, – в іншій. У випадку мовчання як непрямого МА адресант маскує свій перлокутивний намір у прагматичній імплікатурі, як-от у такій ситуації:

(8) *Tu urwał nagle, spostrzegłszy, że wchodzi na śliską drogę.*

I szli dalej, w milczeniu. Osnowski rad by był ich pożegnać. Ale ludziom przywykłym przez całe lata do zachowywania pewnych form chodzi mimowiednie, choćby w największym nieszczęściu, o pozory, więc też i on pragnął znaleźć jakiś łatwy i naturalny sposób do rozstania się z nimi. Tymczasem nie mogąc nic znaleźć, przedłużał tylko trudne położenie (Henryk Sienkiewicz “Rodzina Połanieckich”).

Тут замовк несподівано, зрозумівши, що входить на слизьку дорогу. І йшли далі мовчки. Основський був радий з ними попрощатись. Однак людям, які привикли протягом багатьох років дотримуватись певних етикетних форм, йдеться мимоволі, навіть в хвилини найбільшого нещастя, про певний імідж, тому він й намагався знайти якийсь простий і ненав`язливий спосіб аби попрощатись з ними. Тимчасом йому це не вдавалося, і він тільки видовжував перебування у незручній ситуації” (Henryk Sienkiewicz. Rodzina Połanieckich).

Аналізований фактичний матеріал засвідчує мовчання як непряму ілокуцію, тому що в наведеному фрагменті комунікативно значущого мовчання розмову імпліцитно продовжують, а не припиняють.

У досліджуваних лінгвокультурних просторах помітна різниця в позиціонуванні мовчання як засобу стратегії натяку. Мовчання як перформатив типу замовчування інформації у незручних ситуаціях в усіх аналізованих лінгвокультурних просторах є досить поширеним засобом міжперсонального спілкування. Однак, в українській лінгвокультурі концепт мовчання займає також сильну позицію як перформатив у функції десапробати, прикладом чого слід відзначити зокрема допустимість мовчазного ігнорування адресата тижнями, місяцями, а навіть роками у випадку заподіяння ним кривди щодо адресанта, і зумовлює специфічну форму вияву незадоволення поведінкою інтерлокутора. У подібних ситуаціях мовчання можна вважати різновидом невербального перформатива, тому що передбачає як і в інших перформативних висловленнях можливість введення до складу цього невербального КА лексеми *цим (hereby)*,

на зразок (*Цим*) мовленнєвим актом **мовчання** позбавляю Тебе інформації на задану тему, крім того, присутнє декодування сигналів адресатом – дійшло до промовчування з якогось приводу. В ефекті, мовчання у функції *перформатива* спричинює зміну дійсності з певними вагомими наслідками для учасників інтеракції: формуються інші, ніж до моменту КА, реляції між співкомунікантами.

У британській чи американській лінгвокультурах мовчання, як стратегія дискурсу такту у подібних комунікативних ситуаціях, взагалі відсутня, тобто в цьому випадку відзначається комунікативна лакунарність. У польськомовному середовищі мовчання як перформатив у функції вияву десапробати позиціонується як слабке, тому що тільки інколи застосовується у ситуаціях, наприклад, коли незадоволений інтерлокутор публічно піднімається з місця і, нікому нічого не кажучи, виходить. причому КА мовчання як ігнорування адресата протягом довгого проміжку часу у польськомовному середовищі відзначається комунікативною лакунарністю.

Дослідження вербальних і невербальних виявів міжперсональної взаємодії, їхнього співвияву в різних мовах у тотожних / подібних ситуаціях вимагає свого подальшого дослідження для напрацювання основних параметрів категорії комунікативної ефективності в міжкультурному інтерперсональному спілкуванні, зокрема для встановлення спільних і відмінних площин реалізації комунікативних інтенцій і корелятивності / некорелятивності використовуваних мовних ресурсів.

Література

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія] / Ф. С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
2. Гнатюк Л. Взаимодействие коммуникативных максим в условиях межличностного общения / Л. Гнатюк // Вестник Воронежского Государственного Университета. Серия : лингвистика и межкультурная коммуникация. – Воронеж : Издательство ВГУ, 2009. – № 1. – С. 23–26.
3. Гнатюк Л. Лінгвокультурний аспект комунікативних максим в українському, англо-американському та польському мовленнєвих середовищах / Л. Гнатюк // Актуальні проблеми іноземної філології : лінгвістика та літературознавство : [міжвузівський збірник наукових статей]. – Бердянськ : Видавництво БДПУ, 2012. – Вип. 7. – Ч. 2. – С. 68–75.
4. Гнатюк Л. Роль пресупозиції у декодуванні імпліцитного дискурсу (на ілюстративному матеріалі української, англо-американської, польської мов) / Л. Гнатюк // Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць / наук. ред. А. П. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Вип. 24. – С. 100–105.
5. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества / В. Гумбольдт // Избранные труды по языкознанию. – М. : Прогресс, 1984. – С. 37–296.
6. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту : теорія і практикум : [наук.-навч. посібн.] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – 289 с.
7. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : [навч. посібн.] / В. М. Манакін. – К. : ВЦ "Академія", 2012. – 284 с.
8. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика / И. Сусов. – Винница : Нова книга, 2009. – 272 с.
9. Leech G. Principles of Pragmatics / G. Leech. – London : Longman, 1983. – 250 p.
10. Pisarkowa K. Z pragmatyki, stylistyki, semantyki i historii języka / K. Pisarkowa. – Kraków : PAN, 1994. – 299 s.

Анотація

У статті проаналізовано вербальні та невербальні вияви національно-культурних особливостей міжперсонального спілкування в українському, польському, англійському лінгвокультурних середовищах, окреслюються деякі прагматичні й функційно-комунікативні особливості прагматичних тактик ефективної міжперсональної взаємодії в умовах міжкультурного спілкування та їхня значущість для досягнення найбільшого запланованого прагматичного результату.

Ключові слова: лінгвокультурне середовище, концепти, міжперсональна взаємодія, ефективність спілкування.

Аннотация

В статье проанализированы вербальные и невербальные проявления национально-культурных особенностей интерперсонального общения в украинской, польской, английской языковой среде, рассматриваются некоторые прагматические и функционально-коммуникативные особенности прагматических речевых тактик эффективного интерперсонального взаимодействия в условиях межкультурного общения а также их значимость для достижения запланированного прагматического результата.

Ключевые слова: лингвокультурная среда, концепты, межличностное взаимодействие, эффективность общения.

Summary

The article is focused on the verbal and un verbal manifestation of national and cultural peculiarities of interpersonal communication in Ukrainian, Polish and English cultural and language environment and on the role of indirect communicative tactics in the hinting strategy in order to achieve the desirable perlocutionary effect.

Keywords: cultural and language environment, concepts, interpersonal interaction, efficiency of communication.

УДК 811.163.2'27(477.75)

Джелъова А. С.,
Пловдивски университет
“Паисий Хилендарски”
(България)

СИНЕРГЕТИЧНИЯТ ПОДХОД ПРИ ИЗСЛЕДВАНЕ НА МЕЖДУСИСТЕМНИТЕ ЕЗИКОВИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БИЛИНГВИЗЪМ, ДИГЛОСИЯ, ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ

Според новата философска логика синкретиката и основаващата се на нея теория на носителите на С. Г. Федосин всяко явление във Вселената може да бъде описано с едни и същи категории, тъй като всички явления имат еднакви свойства [11]. Еднаквите свойства се проявяват в различни величини и с различна степен на свобода. Използването на величини предполага съпоставка и представяне на всяко явление чрез друго. Затова и при анализа на двата научни подхода – антропоцентричен и антропен – използваме съпоставителен метод. Същият метод е приложен и в коментара на езиковите явления билингвизъм, диглосия и интерференция.